

Baska József

**BASKA
MAGYARUL
BESZÉL**

TREND

BASKA JÓZSEF

**BASKA
MAGYARUL
BESZÉL**

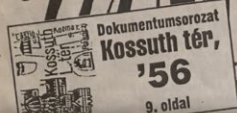
TREND

Az 1947 című írás az Új Magyarországbán jelent meg 12 részben 1993. augusztus 25. és szeptember 7. között

• III. évfolyam, 197. szám

ÁRA: SZÍNES TELEMAGAZINNAL 21 Ft

1993. augusztus 25., szerda

1. Katonák egy egész szakasz, rendőrök, fekete kalapos civil-
ekkel sietve közelednek felénk a szekérutón. A malomhá-
nyunkig tart az út, csak egy gyalogsávszám vezet tovább; még
azt gondoltam, itt mennek át a piszokkertek felé – de nem, néztek
be az ablakon, többen hátrafordultak az istálló felé, az udvaron fekvő
szálláson is ülnek puskáikat maguk mellé téve. Nagyot nyitkordult
a malomgő, ide jöttek! – Anyított konyhaijtóban udvarnokokat
egymással, hogy ki lépjen be először – civilek, a tiszt vagy a rendő-
rök, sokan vannak, alig térnek be. Szótlanul megnéznék mindent,
a bútorokat, az edényeket, a kemencét, benyitottak a kasszabúba is,
de főleg minket mustáltak tanácsatlannal, a négy apró gyermek lát-
tán kis sápadtsággal nézték tekintetükben. A civil hivatalnokok iratokat
szednek elő, és felolvasták a kárimat az asztalon, egyeztetni kezdték az
adatokat.

– Születek hol vannak? – kérdi az egyik hivatalnok. Reméltem-
ben elég sokáig nem válaszoltam, a tiszt ingerülten megismétli a
kérdést. Továbbra is hallgatva meredtem a tisztre, kínosan hosszán,
már-már azt hittem, meg sem bírok szólalni, ekkor a főtiszt nyitott
ajtaján Mama állt meg kifutva, láthatóan hazig szaladt, és alig
tudta összeszedni magát. Az egyik úr szinte szívélyesen mon-
dta, ne meggótt a házasságon – ugyebár? Fekete megkérdezte, ke-
zében tarva Mama csak állt, és nézett.

– Maga Baskiné?
– Mit akarnak?

– A kormányunk határozata értelmében magukat az északnyu-
gati határvédelekre, Szudéta-földre telepítjük ki. A kitelepítési végzés
itt van, most lép életbe, és három nap múlva lejár. Akkor egy te-
herautó jön magukért, mindent pakoljanak össze, addig őriztet al-
lesznek, a portát nem hagyhatják el. Egy kis szünet után olvasni
kezd a kitelepítési parancsot.

– Baska György negyvenkét éves földműves, roznyói lakos. –
Hol van?

– A városban.

– Baska György Gáspár Mária harminchat éves háztartásbeli, –
Baska József tizenkét éves gimnaziumi tanuló, – Baska Valéria
tízéves tanuló, – Baska Magdolna hatéves, – Baska György kéteves.
A felevezéskor mindig megállt és végignézték rajtuk. Valha be-
tegy, az agyban magára húzta a takarót, a kicsik jellelten nézték a
sok idegért. A hivatalnok olvasva tovább, de Mama zokogni kez-
dett.

– Mit kívétnék mi el, vagy ezek a gyerekek – nem tehetik ezt
velünk –, itt születünk, ez az otthonunk, nem tessék mi semmit
a kormány ellen, magyarok vagyunk, ezért visznek el, ha nem fe-

Baska József:

1947

Valamikor természetes gyakorlatnak számított, hogy a nap-
lapok szépirodalmi alkotásokat is közöltek – többnyire foly-
tatásokban. Az Új Magyarország már indulásakor egybekezdett
feleleveníteni ezt a hagyományt. Ezúttal egy olyan kiregye-
ztetése vállalkozunk, melynek szerzője Baska József festő-
művész, s az önéletrajzi ihletésű mű témája a magyarok szlo-
váki kitelepítésének hiteles története.

Lejünk meg itt egy, akkor vigyünk Magyarországra, – vigyél Cseh-
országra a szlovákokat, vagy azokat, akik annak vallják magukat.
Csend lett. Az írrok folytatni akarta, de Mama nem engedte szó-
hoz jutni. A tiszt kivette a papírt az írrok kezéből, az asztalra tette,
és ellenmondást nem tűrő mozdulattal rázólt Mamára, írja alá.
Látva, hogy Anyáknak nem mozdul, egészen kivörösödve közli – ez
parancs!

– Nekem itt maga hiába parancsolt, semmit nem írok alá, erti
– semmit, mert akkor aláírom, hogy saját akaratomból megyünk,
– nem – nem rom alá, erti! Még hozzatelelt felé sűrű tölgy-
szorgó hangon, – mert minket nem visznek el innen semmilyen
erőszakkal.

– Asszonyom, ne csináljon botrányt, ne rontsa a helyzeteket, lá-
sa be, hogy nem csinálhat semmit, úgyis elviszik magukat – inkább
szedje össze magát.

Még álltak egy kis ideig, de Mama csak sírt. A tiszt mérgesen in-
tett, hogy menjenek. A katonák, ahogy meglátták őket, felálltak és
elvonultak.

Sűrű füstöt hagytak maguk után, és az asztalon a papírt, valami
végtelen bizonytalanságot. A benító csapástól csendben ülünk, be-
hallani az udvarról, hogy a katonák le-fel jár, ropog a jeges hó a csiz-
ma alatt, ahogy megáll az ablak előtt, széles hátával eltakarta a
fényt.

– Mama mi lesz velünk?
– Csak sokára válaszolt.

– Nem tudom fiam – nem tudom. Az isten elhagyott minket ma-
gyarokat.

A fiatal Tamás néni jött az udvaron, nagy kék foltal az arcán, a
felhagyott kátról elcsúszott. A katonák megállt és utánanézett.
Ahogy belepért az ajtón, Mama újra sírva lakadt.

– Manka ne sírjon, – meg itt volt a bizottság, elszaladtam Pus-
kához, megbeszéltem, hogy nem lehet ebbe belevágódni, valamint
tenni kell. Puska elment Baska szomszéd elé, – de látva, hogy ez
minket nagyon érdekelt, kihívta Mamát a malomba, és sokáig be-
szelgették, – hiába csitítottam a kicsiket, nem sokat hallottam, ke-
nyeret rakott. Tamás néni elvitte.
– Az ablakból láttam, hogy Imre, a szomszéd fiú jön, de a katonák
felemelt kézzel megállítja és int, hogy menjen vissza, de ő egyse-
riken kikerül és beront.

– Jaj Mama néni kik voltak ezek – mi lesz magukkal. Mama el-
köldte valahová, vagy valamért, és ment a jó koki kacsizva, – se-
gíteni akart.

Az öreg Tamás szomszéd az udvaron álló katonák miatt bizom-
talannal, de azt más nem érdekelt, ki jön, ki megy, csak mi maradtunk.
– Drága szomszédasszony, hát ezt kellett megélnünk, hogy az
embereket újra elhurcolják az otthonukból.

– Jó Tamás bácsi nem sajnálna kell most nekünk, hanem segítség –
– Ja hiszen, segítünk mi mindenben, csak mondja meg milyen
tudunk?

– Vigyázzanak a gyerekekre, a házra, a jószágra.
– Mit akarnak tenni?

– Nem beszélő a menyével?
– Nem, mert elszaladt valahová. A szomszéd hol van?

– Jó helyben.
Tamás bácsi zavartan volt, nem tudta mit mondjon.

– Tudja-e, hány családot visznek el?
– Elég baj ez, hogy mi magyarok saját szülőföldünkön váltunk
hontlanná, törvényen kívülké, így akarnak megbüntetni – be-
olvaszani, – hát nem látja a világ, hogy azt tesznek velünk, amit
akarnak, meg vagyunk alázza, kiszolgáltatva nekik, – de minket
nem visznek el, ha maguk is segítenek, biztos nem.

Az öreg hitetlenkedve nézett rá.
– Hát csak baj ne legyen, nagy igazságtalanság ez magukkal, és
minden ilyen családdal, hát hogye segítenek. Látszott, hogy
öszinten beszél, aztán elment – majd sűrűn átmennek monda, a
felesegével meg főzt elamat.

(Folytatjuk)

Előszó

Drága Apu! Festetted, írtad, mesélted, de én csak most értem igazán. És hogy más is értse, próbálom tovább mesélni. Mindig így kezdted: „Felvidékről menekültünk egy szénásszekéren, az egész család, az éj leple alatt, még gyerek voltam, de nekem kellett megszerveznem a szökést...”

1945-től a Beneš-dekrétumok következtében a Csehszlovákiában élő magyarokat különböző atrocitások érték, és sokukat deportálták. Ez várt Apura, a testvéreire és a szüleire is. De ők nem hagyták magukat! 1947 januárjának azon a sorsdöntő éjszakáján mindenüket hátrahagyva Magyarországra menekültek. Mindez akkor kezdődött, amikor a Baska család az összeíráskor – természetesen – magyarnak vallotta magát. Aput az iskolában nap mint nap megalázta a tanár – akit ráadásul Jozef Kossuth tanár úrnak hívtak –, mert magyarul beszélt szünetben, és minden alkalommal egy osztálytársa feljelentette a napi rutin részeként. Ilyenkor Aput megverte a tanár az osztály előtt. Ezt Apu mindig megköszönte szlovákul, majd magyarul is, így persze a verés tovább folytatódott. Ezt a mindennapos bántalmazást, majd a menekülésük drámáját Édesapám a festészetében

dolgozta fel, és ki is írta magából, újra és újra átélve az eseménysort.

Ez a feloldhatatlan és visszavonhatatlan igazságtalanság rányomta bélyegét Édesapám életművére, hiszen az átírás, átlényegítés mentén absztrakt művésszé vált, ám így is tetten érhetőek a motívumok: a szekér, a mozgás, az út. Ez az absztrakció egyedülálló, mert nem az esztétikai elv, a dekorativitás vezérli, hanem a Karinthy-féle ars poetica: „Nem mondhatom el senkinek, / Elmondom hát mindenkinek.” Saját biogeometrikus világot teremtett, és ott lehetett őszinte. Majd Apu százával nevelte fel az Iparművészeti Egyetemen a művész diákokat, 45 éven át volt tanár és tanszékvezető, otthon pedig Édesanyámmal, Rényi Katalin festőművésszel a magánhallgatókat és a Csupaki Művésztelep diákjait tanította. Két gyermekéből, belőlünk is művészeket nevelt, a bátyám, Baska Balázs és én is grafikusművészek és filmesek lettünk. Nekünk és minden diákjának továbbadta Apu a bátorságot, hogy találjuk meg a legszebb és legnehezebb témákat önmagunkban.

Bennem Édesapám, Baska József üzenete elemien zsigeri indulatokat generált, amelyeket vissza kellett fejtenem. Dokumentumfilmet forgattam róla, rólunk, erről a megmásíthatatlan családi drámáról. És átadom most könyv formában Apám 1947-ről szóló visszaemlékezését, hogy az ő szavai, amelyek őszintén világítottak egész életében, mesélik el a szavakon túlit. Miért érezhetem azt, hogy ez

nemcsak Apám és nagyszüleim története, hanem az enyém is? Mert ez az én „így jöttem” történetem is, úgyhogy vissza kellett menjek, és felülve a szekérre nekem is át kellett mennem sok mindenen, az egész úton – a zöldhatáron, télen.

Nem véletlen, hogy ezt a kötetet és a filmet is azzal a megrázó szöveggel kezdem, amelyet Édesapám a rozsnyói iskolában eltöltött évekről írt. Itt szembesülhetünk ugyanis azzal az értelmetlen és kicsinyes kegyetlenséggel, amely akkoriban sok százezer magyar embert ért.

Baska Barbara

grafikusművész, filmrendező

„Verekedtem Apámért,
Anyámért,
megverték a hazámért.”

A szünetben félrehúzódtam a gesztenyefák alatt álló vaskerítés mellé. A nagy zsvajban Mádit láttam is a másik oldalon, felém se mert nézni.

Becsengettek. Az ajtóban tülekedés támadt, összekeveredve felsősök az alsósokkal, egy pillanatra Mádi mellé sodródtam. Odasúgtam, hogy várjon meg a kolostor előtt, egymásra se néztünk, de Kübakova, ez a gyönyörű kis kígyó az osztályunkból, észrevette. A szőke baba gúnyosan mosolygott.

Beültem a helyemre, kikészítettem a könyvet, kényelmesen ültem, mert nem volt padtársam.

„Zemepis” (földrajz) óra következett.

Bejött a tanár, Kossuth tanár úr, egy magas, fekete csuhás pap, piros képű, közel álltak a vörös szemei.

Intett a kezével, hogy üljünk le. A felvigyázó jelentett, a tanár úr az osztálykönyvet lapozgatta, és vizenyős szemével föl-föltekintett. Akkor Kübakova jelentkezett:

– Pán professzor, Jozef Baska hovoril po magyarszki – és leült, mint aki a kötelességét teljesítette, és jelesre felelt.

A pap a szokásosnál nyugodtabban felállt, és magához intett. Ahogy megálltam előtte, éreztem, hogy ez most megint egy nagy verés lesz, de kihúztam magam. Akkorát csattant a pofon, hogy a fél fejem elzibbadt, és beestem a tábla alá.

Kiszólitott egy fiút, és utasította, hogy egy hasáb tűzfát élével felfelé tegyen a tábla elé, aztán felrántott a földről, azt ordította, hogy térdeljek rá az osztállyal szemben. Olyan éles fájdalmat éreztem a térdem alatt, de térdeltem.

Kinyújtatta a két karom előre, és a kihívott fiú hasábfákat rakott rá. Alig láttam ki a hasábok mögül. Izzadni kezdtem, lábaim reszkettek, de tartottam magam, és hirtelen fordult egyet a terem.

Az ivóvödörből öntött végig, ami egy pléhbögrében állt a lócán. Leült, benyúlt a reverendába, és egy kendővel végigtörölte a homlokát. Ott feküdtem a hasábok alatt csuromvizesen, tekintetem végigjárta a széles mennyezetet. A világ legtermészetesebb dolgának tűnt egy pillanatra, hogy itt fekszem. A pap lassan fellépett a katedrára, a hatalmas alakja így még magasabbnak látszott.

Olyan volt, mint egy torony, hústorony.

Az osztálytársak mind odatolakodtak az első padokba, hogy megnézzenek, a tanár intett, és mindenki helyre ült.

Feltápaszkodtam, és megálltam a padok között, kihúзва magam, majd megköszöntem:

– Gyakujem peknye. Köszönöm szépen. – De úgy látszik, a tanár felismerte a gúnyt, mert visszahívott, kiszólitott két erős fiút. Lefektettek az első padra, le-

húzta a nadrágomat, és somfapálcával verni kezdett. A padhoz szorítottam az arcomat, zokszó nélkül tűrtém. A szégyen, hogy kint volt a seggem, jobban fájt.

Mikor helyre támolyogtam, csak a két kezem fejére tudtam ülni. Fájdalmat nem éreztem, csak gyengeséget. Halálos csend volt az osztályban, még az előző vigyori arcok is elmaradtak, sőt, egyik-másik tekintetben mintha még együttérzés is lett volna, de lehet, hogy csak azt szerettem volna, hogy legyen. Többször megvert már, de így még nem, minden porcikám fájt, de valami furcsa könnyűséget mégis éreztem a szívem körül, és büszke önértetet, hiszen olyasmiért kaptam ki, amiért meg is haltam volna. Az a marha Mádi meg sem mert szólalni, pedig nem tehetett semmiről, csak egyszerűen magyar volt.

Ezek a verések jótékonyak voltak a jellemem fejlődésére, nem ismertem többé a fájdalom félelmét, egyáltalán a félelmet, a lapulást, büszke voltam ezektől a verésektől. A belső öntudattól nem éreztem soha megalázónak, sőt, észrevettem, hogy ez a tanár lassan feladja. Soha többé nem bújtam senki mögé, mindig vállaltam magam és nemzetségem.

1947

Katonák, egy egész szakasz, rendőrök közelednek felénk sietve, fekete kalapos civilekkel a szekérúton. A malomházunkig tart az út, csak egy gyalogösvény vezet tovább, azt gondoltam, itt mennek át a püspök-kertek felé – de nem. Néznek be az ablakon, többen hátrafordulnak az istálló felé, az udvaron fekvő szálfákon is ülnek puskáikat maguk mellé téve. Nagyot nyikorodt a malomajtó. Ide jöttek! A nyitott konyhaajtóban udvariaskodnak egymással, hogy ki lépjen be először – civilek, a tiszt vagy a rendőrök –, sokan vannak, alig férnek be. Szótlanul megnéznék mindent, a bútorokat, az edényeket, a kemencét, benyitottak a kishálóba is, de főleg minket mustráltak tanácstalanul, a négy apró gyermek láttán kis sajnálatféle volt a tekintetükben. A civil hivatalnokok iratokat szednek elő, és félretelva irkáimat az asztalon, egyeztetni kezdik az adatokat.

– A szüleitek hol vannak? – kérdi az egyik hivatalnok.

Rémületemben elég sokáig nem válaszoltam, a tiszt ingerülten megismétli a kérdést. Továbbra is hallgatva meredtem a tisztre, kínosan hosszan, már-már azt hittem, meg sem bírok szólalni, ekkor a félig nyitott ajtóban Mama állt meg kifulladásra, láthatóan hazáig szaladt, és alig tudta összeszedni magát. Az egyik úr szinte szívélyesen mondja:

– No, megjött a háziasszony, ugyebár?